

UDK 94(477.75 Sevastopol) "1768/1774"

i 341.232.2(477.75:470+571) "1783"

Izvorni naučni rad

ULOGA SEVASTOPOLJA U PRODORU RUSIJE NA MEDITERAN OD NJEGOVOG OSNIVANJA DO NOVOG RUSKO-OSMANSKOG RATA (1787)¹

Marija Kocić

Filozofski fakultet, Beograd, Republika Srbija

Rad prati odnos Rusije prema osvajanjima koji su ovoj državi priključeni 1774. godine. Njegova svrha je ukazati na zvaničan stav koji je Petrograd zauzeo prema ovim krajevima. Posebno je potencirana uloga Sevastopolja, koji postaje prioritet u spoljnoj politici Rusije u njenom prodoru na Mediteran. Istraživanje je utemeljeno na prepisci Feriga Foskarija, ambasadora Venecije u Rusiji, zbog čega je, shodno svom položaju, bio dobro upoznat sa planovima koje je Petrograd imao prema Sevastopolju. Pored toga, korišćena su i memoarska i istoriografska dela ove epohe, koja doprinose rasvetljavanju ovde postavljenog problema.

Ključne reči: Rusija, Katarina II, Osmansko carstvo, Sevastopolj, Grigorij Aleksandrovič Potemkin

Rusko-osmanski rat 1768-1774. kojim je započet proces rešavanja "Istočnog pitanja", aktuelizirao je problem "otvaranja Moreuza" za evropske brodove. Prema zapažanjima stranaca s početka XIX veka poslednjih trideset

¹ Rad je nastao kao rezultat istraživanja na projektu *Modernizacija zapadnog Balkana* (ev. br. 177009) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

godina Rusija je mnogo uznapredovala. Kada je Katarina II (1762-1796)² stupila na presto, Rusija je važila za drugorazrednu pomorsku silu. Međutim, do vremena kada je Džoša Odi, član Ruske³ i Turske levantske kompanije,⁴ zasnovao svoj izveštaj prilike su se izmenile.⁵ Tome je značajno doprinela i činjenica da je Rusija nastojala da od teritorijalnih tekovina priznatih u Kučuk Kajnardžiju, 1774. godine, stvori “bastion” protiv Osmanskog carstva, ali i veliku pomorsku bazu na Crnom moru, odakle je mogla započeti prodor prema Moreuzima.⁶ Oblast Hersona (odnosno Sevastopolja),⁷ Jekaterinoslava⁸ i Taura (drugim rečima ceo Krim) objedinjenih pod imenom Nova Rusija, postali su otvoreni za kolonizaciju.⁹

Izgradnja Sevastopolja, milju udaljenog od antičkog grada Hersona, postalo je aktuelno pitanje nakon potpisivanja rusko-osmanskog mira 1774. Ra-

² O prethodnom periodu vladavine Katarine II videti: Dixon S. 2010²; Streeter M. 2007; Njena prepiska s čuvenim filozofom Volterom objavljena u: Reddaway W. F. 2011².

³ Engleski trgovci osnovali su 1555. Kompaniju koja je trgovala na ušću Dvine (gde je najznačajniji grad bio Arhangelsk). Ovo trgovačko udruženje kasnije je steklo značaj glavne Kompanije koja je trgovala s Rusijom.

⁴ Levantska (*Levant*) u izvorima se pominje i kao Turska kompanija (*Turkish Company*) osnovana je 1581. dozvolom Elizabete I (1558-1603). Ona je obuhvatila trgovce koji su trgovali s Levantom. Od ovog perioda počinje uređenje Kompanije koje je završeno nekoliko decenija kasnije. Od svog osnivanja Levantska kompanija postala je nosilac ukupne razmene Engleske s Osmanskim carstvom. Detaljnije u: Kocić M. 2014. 75-80. i 90-93. Ovde je navedena dodatna literatura.

⁵ Jepson Oddy J. 1807. I. 57.

⁶ O promeni rusko-osmanskih diplomatskih odnosa tokom XVIII veka detaljnije u: Kocić M. 2014. 235-242.

⁷ gr. *Χερσόνησος*; lat. *Chersonesus*; viz. *Χερσών*; starosl. *Корсунь*; rus. *Херсонес*. U italijanskim izvorima, kao i drugim neruskim izvorima na kojima je utemeljeno ovo istraživanje Sevastopolj (rus. *Севастополь*) isključivo se pominje kao Herson. Do ruskog perioda naselje je nosilo tatarsko ime Akhtiar, odnosno Arabat kako ga pominje Frančesko Bekatini. Videti: Becattini F. 1785. 11. Pri kraju vladavine Katarine II grad se češće pominje kao Sevastopolj. Ukazom cara Pavla I (1797-1801) Sevastopolju je vraćen tatarski naziv grada Akhtiar, da bi konačno 29. aprila / 10. maja 1826. grad preimenovan u Sevastopolj.

⁸ Tokom posete Krimu nakon odlaska iz Sevastopolja (koji Segur pominje isključivo kao Herson) 20. maja 1787. caričina pratnja ulogorila se na dan putovanja kod tatarskog Kajdaka. Ovde je Katarina II nameravala da počne da gradi novi grad Jekaterinoslav. u: de Ségur L. P. 1827. III. 113.

⁹ Brandes D. 1991. 32. Videti i: Bartlett R. 1979. 109-118.

dovi su, međutim, započeti tek 1778. godine. Realizacija ovog plana poverena je po naredbi carice Katarine II knezu Grigoriju Aleksandroviču Potemkinu. U Sevastopolj su poslani inženjeri koji su trebali da budu angažovani u izgradnji luke. Tokom perioda od 5 godina (do kraja 1783.) potrošeno je 12 miliona rubalja.¹⁰ U dogovoru sa Katarinom II potegnuto je i pitanje naseljavanja novih krajeva, za šta su izdvojene velike sume.¹¹ Ovo obeležava početne napore da se “nove tekovine” koje je Rusija osvojila od Osmanskog carstva integrišu u njen upravni sistem.

Grigorij Aleksandrejevič Potemkin, preuzeto iz: de Cerneville J. E. 1812, vol. I.

Do 1782. svi pokušaji na planu kolonizacije novih teritorija pokazali su se neuspešnim. Međutim, krajem navedene godine dvor je usvojio novi projekat o njihovom naseljavanju. Uskoro se u Azov doselilo oko 100 porodica iz Nemačke i Livonije, kao i iz najnaseljenijih i najnaprednijih ruskih provincija. U Azov je poslat i engleski farmer koga je ruski poslanik u Londonu angažovao. Nemačke, livonske i engleske porodice opskrbljene su od države

¹⁰ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 7. 13; Petrograd, 6. XII 1783.

¹¹ de Cerneville J. E. 1812. I. 48.

građevinskim materijalom, stokom, namirnicama i ostalim potrepštinama da bi mogle da započnu novi život. Potemkin nije štedeo novca niti napora za napredak “Nove Rusije». To što će se nekoliko godina kasnije kolonisti razočarati u svoje novo okruženje i rusku pomoć po njegovom biografu bila je krivica ruskih agenata na terenu, a ne Potemkina.¹² Izgleda da je tih godina bio slab dolazak nemačkih kolonista, koji će u oblast “Nove Rusije” početi intenzivnije da pristižu od 1787. godine.¹³ U sklopu jačanja ruskog uticaja u novim krajevima stvoren je i plan o poseti Katarine II Sevastopolju, gdje je Carica trebalo da provede neko vreme. Iz državne blagajne poslano je 300.000 rubalja Potemkinu za put, na koji je krenuo septembra 1782.¹⁴

Kada je Ferigo Foscari preuzeo dužnost ambasadora Venecije u Petrogradu, u Rusiji je postalo aktuelno pitanje “tarifa”, koje je dvor uveo na inostranu robu u carinarnicama. U pomenutoj meri Foscari je prepoznao nameru Rusije da zaštiti nacionalne proizvode od strane robe koja je prodirala na njeno tržište.¹⁵ Međutim, kao najznačajniju posledicu ove mere Foscari navodi pad broja stranih brodova u ruskim lukama. Sevastopolj (donekle ceo Krim) u to vreme postaje interesna sfera Venecije preko koje je ona planirala da vrši plasman robe (svoje i strane) u Rusiji. Zbog toga je Senat preporučio Foscariju da posebno motri na prilike u Sevastopolju. “Nova ruska kolonija” koja je uz državnu intervenciju ciljano nastala, krajem 1783. neočekivano je bila pogođena epidemijom groznice,¹⁶ što je usporilo razvoj naselja.

Dolazak kneza Potemkina u Sevastopolj odgodili su pregovori s tatarskim vođama na Krimu i Kubanu, koje je nastojao da pridobije da pređu pod vlast Rusije, čime bi nova osvajanja bila zaštićena.¹⁷ U proleće 1783. Potemkin je primio izjavu pokornosti hana Šahin-Gireja. Istom hanu Rusija je pomogla da dođe na vlast nekoliko godina ranije. Šahin Girej se odrekao vlasti da bi od Rusije dobio penziju od 200.000 rubalja godišnje. Na ovaj način, Potemkin

¹² Isto. 49.

¹³ Brandes D. 1991. 32.

¹⁴ de Cerneville J. E. 1812. I. 50.

¹⁵ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 7. 12-13.

¹⁶ Isto. doc. n° 7. 13.

¹⁷ de Cerneville J. E. 1812. I. 50.

je uspeo da osigura podanstvo najznačajnijeg tatarske horde. Ruske trupe prodirale su na Krim zajedno s Potemkinovim agentima.¹⁸ Na tom poslu Potemkin se služio novcem, mitom, pretnjama, da bi kao ishod svega nekoliko tatarskih hordi za svog vladara priznalo Katarinu II.

Ubrzo zatim, Gligorij Potemkin se vratio u Petrograd zadovoljan što je bez kapi prolivene krvi uspeo da ostvari svoj naum. Svoje shvatanje o novim osvajanjima izneo je u Manifestu objavljenom 7. aprila 1783. U njemu je navedeno da ukoliko Porta nastavi da smatra Tatara svojim podanicima to će predstavljati kraj svim nevoljama Rusije na Krimu, ujedno najavljujući i glavni kurs svoje politike. Rusija je prisajedinila Krim, ostrvo Taman i ceo Kuban, čiji su se stanovnici izjasnili da prihvataju vlast ruske carice.¹⁹ Isti čin označio je rusku aneksiju Krima i doveo je do preseljenja značajnog dela nogajskih i krimskih Tatara na teritoriju Osmanskog carstva.²⁰

Za to vreme Petrograd je nastavio da živi vlastitim životom, koji je po glamuru i luksuzu odstupao od prilika u ostalim delovima države. Godišnje 5 miliona rubalja (dobijenih od poreza) trošeno je na izgradnju carskih palača namenjenih uživanju najviše dvorske hijerarhije, u kojima je uživao mali broj pojedinaca.²¹ Osnova ruske spoljne politike svodila se na realizaciju dva glavna cilja. Prvi, očuvanje mira u Gruziji (gde su se interesi Rusije, Osmanskog carstva i Persije najviše sukobljavali).²² Drugi je bio održavanje najtešnih kontakata sa Austrijom. Da bi se u postojećim odnosima Rusija osigurala od švedske pretnje, sklopljen je s njom tajni ugovor.²³ Ranije je u Carigrad poslato poslanstvo s ciljem da od Porte zatraži isplatu ratne štete, koju su Rusiji naneli napadi osmanske vojske. Drugi zahtev svodio se na to da Vlaška i Moldavija dobiju nezavisnost.²⁴ Do Foscarija stigla je informacija, koja je cirkulisala

¹⁸ Isto. 53-54. On je potom prešao u Moldaviju gde je ranije od Porte dobio imanje na uživanje. Kasnije je prema odluci Porte proteran na Rodos, gde je zadavljen. Isto. 53.

¹⁹ Isto. 50. i 52.

²⁰ Bartlett R. 1979. 125.

²¹ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 8. 15; Petrograd, 4. I 1784.

²² O trgovačkom značaju Gruzije videti: Kocić M. 2014. 156.

²³ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 7. 14.

²⁴ Isto. doc. n° 8. 16.

u nezvaničnim razgovorima diplomata akreditovanim u Petrogradu, o planovima ruske vlade da određeni broj velikih i malih ratnih brodova uskoro isplovi za Mediteran s namerom da tamo i ostanu.²⁵ Vrhunac reorganizacije predstavljala je odluka doneta februara 1784. o inkorporaciji Krima u sastav ruske države, koji se od tada navodi kao “oblast Tauride”, za čijeg je generalnog upravnika proglašen lično Potemkin.²⁶

Ljudi koji su krojili spoljnu politiku Rusije u tom trenutku bili su knez Potemkin, koji je 1784. imenovan za predsedavajućeg Ratnog saveta,²⁷ državni kancelar Osterman i knez Vasenski.²⁸ U leto 1784. neočekivano je doneta odluka o izmeni diplomatskog kora. Smenjen je ambasador u Veneciji Vorancov, na čije je mesto doveden savetnik u Državnoj kancelariji baron Krudener.²⁹ Sa svoje strane, Francuska je donela odluku da povuče markiza Veraka³⁰ i na njegovo mesto imenuje iskusnog diplomatu Luj Filipa, grofa Segura,³¹ koji je u prvu audijenciju primljen tek 23. septembra 1785. godine.³² Nekoliko meseci ranije izabrano je 14 osoba za konzularnu službu, od kojih su četvorica bili predviđeni da služe po mletačkim lukama (Krf, Kefalonija, Zakintos i jedan u nekoj luci u Dalmaciji).³³

Kuga koja se na Krimu pojavila krajem 1783, početkom naredne godine nastavila je da odnosi nove žrtve nesmanjenom žestinom u krajevima u kojima su većinu stanovništva činili Tatari. Posebnu opasnost predstavljala je činjenica da u tim oblastima nije postojala sanitarna služba, što je pojačalo ubojitost epidemije do ekstremnih razmera. Kuga je po rečima savremenika

²⁵ Isto. doc. n° 8. 16-17.

²⁶ Streeter M. 2007. 113.

²⁷ de Cerneville J. E. 1812. I. 71.

²⁸ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 10. 24; Petrograd, 29. II 1784.

²⁹ Isto. doc. n° 14. 34; Krasankabah, 24. VI 1784.

³⁰ Isto. doc. n° 14. 35.

³¹ Diplomata od karijere i pisac nekoliko dela od kojih je za ovo istraživanje najvažije: *Memoirs and Recollections of Count Segur, Ambassador from France to the Courts of Russia and Prussia*, na koje smo se više puta u radu pozvali.

³² Викторovich Ансимов Е. 2008. 300.

³³ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 8. 17.

pretela da smanji ionako mali broj stanovnika Sevastopolja.³⁴ Zbog toga je Petrograd naredio izgradnju karantina (kontumacija) da se kuga ne bi proširila u druge krajeve.

Ruska armija usvojila je istu organizaciju kao i francuska u sklopu reformi grofa san Žermena 1776. godine.³⁵ Ona je brojala 240.000 ljudi i 35.000 konjanika. U slučaju rata mobilisane su neregularne trupe koje su činili Kozači, kada je ruska vojska naglo narastala.³⁶ Knez Potemkin se lično pobrinuo da bude objavljena vest o vojsci od 100.000 ljudi stacioniranoj nedaleko od Kijeva pod komandom feld-maršala Romancova. Po istoj glasini Potemkin je trebalo da zapoveda vojskom od 60.000 ljudi stacioniranoj u Sevastopolju i korpusom od 60.000 ljudi pod komandom njegovog nećaka Samoilova, koji je u manjim grupama trebalo da bude raspoređen u tim oblastima. Prema mišljenju savremenika, brojnost ruskih vojski malo je preuveličana, ali nije bila daleko od stvarne.³⁷

Krajem marta 1784. Grigorij Potemkin je u pratnji 300 ljudi krenuo na Krim radi stabilizacije prilika u “novim osvajanjima” i vojnih poslova, dok se Katarina II povukla u Carsko Selo.³⁸ Kuga je nastavila da tokom leta pustoši novoosvojene krajeve, uključujući i Sevastopolj.³⁹ Potemkin se vratio s Krima, i sredinom leta, u pratnji generala Feodora Orlova, posetio je Katarinu II u Carskom Selu. Ona se tamo povukla skrhana bolom zbog smrti svog bliskog prijatelja Lanskoja. Neočekivani pad s konja izazvao je bezazlenu povredu koja se uskoro pretvorila u groznicu, od koje je Lanski preminuo 5. jula u 27. godini,⁴⁰ dok je carica pala u depresiju.⁴¹ U tom raspoloženju zatekao ju je knez Potemkin, koji je u Carsko Selo stigao 19. jula.⁴² Pravi razlog njegovog dolaska

³⁴ Isto. doc. n° 9. 20; Petrograd, 26. I 1784.

³⁵ de Cerneville J. E. 1812. I. 73.

³⁶ Isto. 71.

³⁷ Isto. 98.

³⁸ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 11. 27-28; Petrograd, 27. III 1784.

³⁹ Isto. doc. n° 15. 38; Krasankabah, 22. VII 1784.

⁴⁰ Isto. doc. n° 15. 37.

⁴¹ Streeter M. 2007. 113.

⁴² Penzo Doria G. 1993. doc. n° 15. 37.

bila je pobuna u Livoniji.⁴³ Isti događaj odložio je odlazak Katarine II na Krim. Nekoliko meseci kasnije odlučeno je da predviđeno pompezno putovanje bude pomerenom za sredinu aprila naredne godine.⁴⁴ Ovo odlaganje bilo je u vezi i s kugom, koja je posebno ubojitom pokazala u oblasti Kremenčuka.⁴⁵

Opozicija stvorena protiv Potemkina na čijem se čelu nalazio Aleksandar Voroncov, smatrala je da on manipuliše caricom mašući pred njom svojim uspesima na Krimu. Aleksandar Jermolov, koji postaje novi miljenik carice 1785.⁴⁶ (deklarisani neprijatelj Potemkina) i nekolicina visokopozicioniranih dvorjana, koje je uspon Potemkina bacio u zasenak, predstavljali su glavne zagovornike ideje da ona što pre otputuje na Krim.⁴⁷

Luj Filip, grof Segur, preuzeto iz: de Ségur L. P. vol. I.

⁴³ Isto. doc. n° 16. 39; Krasankabah, 20. VIII 1784.

⁴⁴ Isto. doc. n° 18. 50; Petrograd, 22. X 1784.

⁴⁵ Isto. doc. n° 19. 53-54; Petrograd, 24. XI 1784.

⁴⁶ Streeter M. 2007. 114. Aleksandar Jermolov pripadao je dvorskoj gardi i ranije je bio u Potemkinovoj službi. Izvori ga opisuju kao visokog i plavog mladića. Izgleda da je jedno vreme Katarina II pala pod njegov uticaj.

⁴⁷ de Cerneville J. E. 1812. I. 89.

Kada je shvatio da ne može izbeći nameru Katarine II o poseti Krimu, Potemkin je morao da prizna carici da je u lične svrhe potrošio tri miliona rubalja, koje je primio na ime unapređenja prilika u novim osvajanjima.⁴⁸ Jermolov je dostavio carici pismo Šahin Gireja kojim je optužio kneza Potemkina da je prisvojio penziju koju mu je ranije bila odobrena.⁴⁹ Time je caričino poverenje u Potemkina po prvi put ozbiljno bilo dovedeno u pitanje. Ambasador Francuske grof Segur koji je bio u bliskim odnosima s Potemkinom, upozoravao ga je na opasnost, koja mu je pretila.⁵⁰

Odluka Katarine II da poseti “nova osvajanja” imala je strateški ekonomski i moralni značaj. Ova odluka carice pored odluke o izgradnji luke u Sevastopolju, konzularne mreže i sklopljenih trgovačkih ugovora, koji su sve to pratili, predstavljala je poslednji korak u inauguraciji ruske vlasti nad Krimom. Carica je planirala da sklopi i separatne ugovore s malim tatarskim kneževinama, koje su istrajavale u nameri da iz tih krajeva proteraju Ruse. Dok su protivnici smatrali da je saradnji Katarine II i Potemkina došao kraj pravo iznenađenje tek je sledilo. Potemkin je neočekivano otputovao za Narvu, da bi se nekoliko dana kasnije zajedno sa caricom u najboljem raspoloženju pojavio u Carskom Selu na proslavi godišnjice njenog krunisanja. Čak i grof Segur, koji je sa Katarinom II bio u bliskim odnosima, nije mogao da sakrije svoje iznenađenje.⁵¹

Opozicija protiv Potemkina stekla je, međutim, dovoljan uticaj na caricu da je ubedi da otputuje na Krim. Aprila 1785. godine, prema izveštaju mletačkog ambasadora, Katarina II vršila je ozbiljne pripreme za polazak.⁵² Svi raniji planovi o tom putovanju odlagani su zbog prilika na severnim granicama. Ruska flota prebačena je na granicu sa Švedskom, dok se uveliko okupljala vojska među Kozacima.⁵³ To je u izvesnoj meri skrenulo pažnju Petrograda na prilike u južnim provincijama. U jeku priprema novog rata sa Švedskom

⁴⁸ Isto. 90.

⁴⁹ Isto. 91.

⁵⁰ Isto. 92.

⁵¹ Isto. 93.

⁵² Penzo Doria G. 1993. doc. n° 18. 50.

⁵³ Isto. doc. n° 19. 53.

iz Beča su počeli da stižu glasnici. Ruski dvor je pre bio za rat sa Švedskom zbog čega je nastojao da uredi odnose s Portom. Petrogradu je bila potrebna potvrda Porte da neće priteći u pomoć Švedskoj.⁵⁴ Radi efikasnijeg transporta vojske i provijanta Katarina II je naredila izgradnju mosta na Nevi.⁵⁵

Tatari i Persija nastojali su da iskoriste zaokupljenost Rusije na njenim severnim granicama, kako bi ostvarili svoje vlastite ciljeve. Granica između dve države išla je duž Kaspijskog mora i Jermenije. Prema zapažanju pojedinih diplomata, svaki dotadašnji ugovor Persije i Rusije bio je usmeren protiv Osmanskog carstva. Petrograd je odlučio da pošalje na Kavkaz 4.000 vojnika i mornara.⁵⁶ Za naredno proleće odlučio je da izdvoji 24 nava na kojima je 5.000 ruskih podanika trebalo da se preseli u “nova osvajanja” da bi u ovim krajevima ojačao ruski etnički elemenat. U isto vreme Tatari su vršili stalne napade na granicu u Mingreliji i na Kavkazu.⁵⁷ Glavni plan Petrograda u ovom regionu svodio se na proširenja u oblastima između Kaspijskog i Crnog mora.⁵⁸ U skladu sa trgovačkim ugovorom između dve države, engleski poslanik zahtevao je da konzuli njegove nacije budu instalirani u ArhangelSKU i Sevastopolju.⁵⁹ Jednačenje ova dva uporišta u svetlosti engleskih interesa u Rusiji istovremeno ukazuje na značaj Sevastopolja koji je stekao ne samo u vojnim, već i u trgovačkim poslovima. Svesna da je “južni blok” ugrožen vlast je nastojala da ojača komunikaciju između Kaspijskog mora i Kavkaza do Tbilisija.⁶⁰

Tokom leta 1785. dvor je nastavio s integracijom novih tekovina u upravni sistem. Ovde je u svojstvu glavnokomandujućeg boravio knez Potemkin,

⁵⁴ Od sredine XVI veka intenziviraju se odnosi Švedske i Porte. Obe države su u svom približavanju prepoznale način kako da se odupru ruskoj pretnji, koja je od osvajanja Azova 1696. postala opasan takmac Osmanskom carstvu. Približavanje dve države postalo je aktuelno pitanje u godinama kada je švedski kralj Karlo XII (1697-1718), nakon poraza od Rusa morao da traži utočište na teritoriji Osmanskog carstva. O tome detaljnije u: Коцић М. – Раствоић А. 2014. 105-122.

⁵⁵ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 20. 55-56; Petrograd, 24. XII 1784.

⁵⁶ Isto. doc. n° 21. 58; Petrograd, 24. I 1785.

⁵⁷ Isto. doc. n° 22. 61; Petrograd, 24. II 1785.

⁵⁸ Isto. doc. n° 23. 66; Petrograd, 8. IV 1785.

⁵⁹ Isto. doc. n° 26. 81; Petrograd, 24. VI 1785.

⁶⁰ Isto. doc. n° 27. 84; Krasnakabak, 25. VII 1785.

kome se pridružio Veliki blagajnik Vjasemckin, kao i dva generala Frederik od Anhalta i Pavle Potemkin, njegov nećak. Najznačajniji njihov zadatak bila je odbrana Kubana od napada Tatara. Sevastopolj je po nalogu Petrograda i u realizaciji kneza Potemkina postao gradilište u kome su građene građevine s vojnim, ekonomskim i civilnim namenama, a pre svih onih za potrebe flote.⁶¹ Sredinom jula Kuban su ozbiljno ugrozili Tatari, zbog čega je 10.000 ruskih vojnika bilo određeno za njegovu odbranu. Sa Porte je u Petrograd stiglo nekoliko čauša,⁶² koji su trebali da ubede carica u njenu rešenost da sačuva mir.⁶³

Na Krimu je kolonizaciona politika stekla posebno mesto među ostalim preduzetim merama. Bilo je potrebno obezbediti bolje uslove života za koloniste. Sudeći po pismu kneza Potemkina Katarini II, do avgusta 1785. malo je učinjeno na tom planu. "Iz različitih mesta okupio sam koloniste upoznate sa različitim vidovima privređivanja, kako bi služili kao primer stanovnicima".⁶⁴ Slobodne zemlje je i dalje bilo mnogo više nego kolonista. Ove mere u stopu je pratio projekat da se od Sevastopolja stvori pomorska baza za prodor na Crno more i dalje na Mediteran. Knez Vjazenskoj dobio je zadatak da raspoređuje izdvojena državna sredstva za realizaciju ovog projekta i nadzire njihovu potrošnju. Od značaja za Petrograd bilo je da se Sevastopolj uključi u međunarodnu trgovinu. Da je njegov značaj naglo porastao ubrzo nakon što je nukleus budućeg grada podignut svedoči i zahtev Engleske da u njemu imenuje svog konzula. Godišnje je u Rusiju stizalo 800 brodova s robom od kojih su 300 bili engleski.⁶⁵ Ovo je ukazivalo na obim rusko-engleske razmene, koji je mogao biti samo uvećan nakon obnove trgovačkog ugovora 1784.

U isto vreme dolazi do jačanja ruskog nacionalnog korpusa na račun uticaja koji su stranci imali u vođenju državne politike. Kurs započet u vreme Petra I Velikog (1689-1725) primenjivan je s vremena na vreme tokom celog

⁶¹ Isto. doc. n° 28. 96-97; Krasnakabak, 25. VIII 1785.

⁶² Čauš (tur. *çavuş*) lice posredstvom koga je Porta slala naredbe u provincije, ali i na evropske dvorove. O čaušima i njihovom značaju u diplomatskoj komunikaciji Porte detaljnije u: Kocić M. 2014. 23.

⁶³ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 29. 98; Petrograd, 26. IX 1785.

⁶⁴ Bartlett R. 1979. 125.

⁶⁵ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 30a. 106; Petrograd, 24. XI 1785.

XVIII veka, obeleženog po vladavini žena ruskom carevinom.⁶⁶ Jačanjem privrede i vojske dolazi do jačanja ruske srednje i visoke klase zainteresovane za ulazak u državnu službu. Definisane nacionalnih interesa, što se posebno uočava u ovoj fazi ruske istorije, imalo je za posledicu i izbor ljudi na čiji bi teret palo njeno vođenje. U tome treba tražiti motiv donošenja edikta izdatog s ciljem da se organizuje “telo domaćih građana”, koje je trebalo da zameni uticaj stranaca.⁶⁷

Početakom 1786. od stranih diplomata angažovanih u Petrogradu ruske vlasti nisu mogle skrivati nove sukobe sa Tatarima. Poslanik hana u Derventu preneo je proteste sultana Rabata koji se nalazio na obali Kaspijskog mora.⁶⁸ Flota na Crnom moru poverena je komandi Spiridonova i poznatog admirala Borisova, dok se knez Potemkin pripremao za doček Katarine II na Krimu.⁶⁹ Međutim, prilike u ruskoj mornarici poremetila je epidemija skorbuta, od koje je ubrzo utvrđeno da je obolelo 5.000 ljudi. Velika eskadra pripremala se da isplovi. Njenu odrednicu predstavljao je Mediteran. Poslata je u Sund gde joj se trebalo priključiti 2 nave i 3 fregate iz Arhangelska. Ruska flota je u roku od 3 nedelje trebalo da zaplovi prema Krimu preko Baltika. Na ovim brodovima bilo je 200 artiljeraca i uglednih oficira predviđenih za odbranu Kubana i teritorije prema Kavkazu.⁷⁰ Isti slučaj uverio je Petrograd da je neophodno “otvoriti Moreuze”. Bez obzira na napredak ostvaren izgradnjom Sevastopolja, Rusija je vezu s Mediteranom jedino mogla održavati preko Baltika, sve do trenutka kada preko Krima i Sevastopolja bude osigurana slobodna plovidba Moreuzima.

U okršaju na Kubanu u jesen 1786. ranjeno je 1.300 Rusa.⁷¹ Povodom toga u Carigrad je poslat Bulgarkov da izrazi proteste. Sa svoje strane, Rusija je nastavila da gomila trupe u oblasti između Crnog i Eusinskog mora. Potemkin

⁶⁶ Викторovich Асимов Е. 2008. 4-5.

⁶⁷ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 31. 113; Petrograd, 30. XII 1785.

⁶⁸ Isto. doc. n° 32. 115; Petrograd, 29. I 1786.

⁶⁹ Isto. doc. n° 35. 122; Petrograd, 11. V 1786.

⁷⁰ Isto. doc. n° 36. 123; Krasnakabak, 5. VI 1786.

⁷¹ Isto. doc. n° 39. 130; Petrograd, 25. IX 1786.

je prešao u Belu Rusiju u nameri da odatle otputuje na Krim.⁷² Značajan broj inženjera, mornara i vojnika raspoređen je u luke na Crnom moru, Tauru i Krimu. Petrogradom je širena vest da su Tatari naneli velike gubitke ruskoj vojsci. Oni su u jednom upadu u Sevastopolj uspeli da zapale luku. Nakon njihovog povlačenja u tom gradu ostalo je neoštećeno tek četrdesetak kuća.⁷³

Do ovog perioda Katarina II oslobodila se uticaja Aleksandra Jermolova, koji je naprasno udaljen s dvora i poslat u mornaricu. Njeni biografi navode da nije poznat razlog ovom obrtu, dopuštajući zaključak da je Potemkin uspeo da vrati svoj uticaj nad Caricom.⁷⁴ Uskoro je Jermolova zamenio Aleksandar Dmitrijev-Mamonov, raniji ađutant kneza Potemkina. Preko njega je Potemkin uspeo da vrati svoj uticaj na dvoru.⁷⁵ Iako ga je nekoliko puta do tada odlagala, Katarina II nije odustala od puta u Sevastopolj, dok je Foscari raspolagao informacijom da će na put krenuti preko Erdelja (Transilvanije). Upućeni u prilike govorili su da carica planira da izvrši ceremoniju krunisanja u novoosvojenim oblastima.⁷⁶

Tokom boravka u Sevastopolju Grigorij Potemkin stekao je utisak da je potrebno da se približi Josifu II (1780-1790). Ne zna se da li je lično od njega potekla ideja o drugom susretu dva suverena.⁷⁷ Njegov biograf je, međutim, zabeležio da je on time nastojao da Josifu II prikaže snagu Rusije, a sve s naumom da od njega stvori saveznika. Kada je Katarina II obavestena od Potemkina da su sve pripreme za posetu Krimu privedene kraju, za dan polaska odredila je 14. januar 1787. godine. Od diplomata pozvani su Alejn Fitcherbert ambasador Engleske, Luj Filip, grof Segur ambasador Francuske i Johan Ludvig, grof Kobencel, ambasador Austrije da je prate. Povorka koja je napustila Petrograd 14. januara, stigla je u Carsko Selo četiri dana kasnije.⁷⁸

⁷² Isto. doc. n° 40. 131-132; Petrograd, 24. X 1786.

⁷³ Isto. doc. n° 42. 136; Petrograd, 30. XI 1786.

⁷⁴ Streeter M. 2007. 114.

⁷⁵ Isto. 114.

⁷⁶ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 43. 138-139; Petrograd, 16. I 1787.

⁷⁷ de Cerneville J. E. 1812. I. 99. Prvi susret organizovan je 24. maja 1780. kada je Josif II posetio u Carskom Selu; Streeter M. 2007. 108.

⁷⁸ de Cerneville J. E. 1812. I. 101-102.

Grof Segur bez oklevanja prihvatio je poziv za, kako je u Memoarima naveo, “veličanstveno putovanje do Taura”. On je 17. januara 1787. u pratnji grofa Kobencela krenuo u Carsko Selo, gde je već stigla carica.⁷⁹

Uskoro je carica napustila Carsko Selo, u povorci koju je činilo 3.000 ljudi.⁸⁰ Potemkin se sastao s Katarinom II u Kijevu, u koji je stigao nekoliko dana posle nje.⁸¹ Iako je zima bila u toku Tatari su nastavili s upadima. Oni su na Krimu uspjeli da zapale jedan magacin,⁸² što je verovatno sprečilo Potemkina da u susret carici krene ranije. Kijev je Katarina II napustila 1. maja.⁸³ Nakon kraćeg putovanja Dnjeprom flota s caricom pet dana kasnije⁸⁴ zaustavila se kod Kanjeva gde ju je sačekao njen stari ljubavnik, kralj Poljske Stanislav II August.⁸⁵

Nakon toga Katarina II je nastavila put do Sevastopolja. Josif II koji je putovao pod imenom grof Falkenstajn stigao je u Sevastopolj pre carice, zbog čega je rešio da je sretne u starom sedištu zaparoških Kozaka,⁸⁶ Kajdaku. U Sevastopolju carica je bila smeštena u zgradi Admiraliteta. Tron koji je tamo podignut koštao je 14.000 rubalja. Sevastopolj je time postao nova prestonica ruske države.⁸⁷ Ovo dokazuje i činjenica da je u grad stigao grof Galo, poslanik Napuljske Kraljevine zbog zaključenja trgovinskog ugovora između dve države.⁸⁸

S vidnim oduševljenjem grof Segur opisuje izgled Sevastopolja čija je tvrđava gotovo bila završena kada se carska povorka približila gradu. Barake

⁷⁹ de Ségur L. P. 1827. III. 3-4.

⁸⁰ Валшевский К. 2003². II. knj. 2., 5.

⁸¹ de Cerneville J. E. 1812. I. 104. Carica je u Kijev stigla krajem januara po temperaturi od -20°C. Ovo je bio njen prvi dolazak u Kijev nakon 1744; Streeter M. 2007. 116.

⁸² Penzo Doria G. 1993. doc. n° 44. 144; Petrograd, 19. II 1787.

⁸³ de Ségur L. P. 1827. III. 91.

⁸⁴ Isto. 94.

⁸⁵ de Cerneville J. E. 1812. I. 111.

⁸⁶ Zaporovski Kozaci dobili su ime po Zaporovišu, utvrđenju gde su prebegli podanici Rusije i Poljske pronalazili utočište.

⁸⁷ de Cerneville J. E. 1812. I. 115-116.

⁸⁸ de Ségur L. P. 1827. III. 126.

za stanovanje 24.000 kolonista, veliko pristanište i arsenal opskrbljen sa 600 topova, izazvali su ne malo divljenje ovog diplomate.⁸⁹ Kolonizaciona politika započeta nekoliko godina ranije počela je da daje rezultate. U gradu je bilo stranaca poreklom iz mnogih država – Grka, Tatara, Francuza, Španaca, Engleza, Poljaka.⁹⁰ Procvat nove ruske kolonije predstavljao je pre stanje privida nego realnost. Roba koja je izložena u radnjama u Sevastopolju nije u njih dospela kao proizvod trgovine s inostranstvom, već je kupovana u Moskvi i Petrogradu o državnom trošku, a zatim dovožena u grad.⁹¹ Međutim, ova prevara nije primećena od strane diplomata koji su bili u pratnji carice. U svom opisu Segur navodi da Sevastopolj predstavljao grad u procvatu sa 2.000 kuća i robom dopremljenom iz Grčke, Carigrada i Francuske, dok je u luci bilo usidreno 200 trgovačkih brodova.⁹²

Potemkin je imao sve razloge da bude zadovoljan, kao što je Katarina imala svoje za ponos, koji ju je bio obuzeo. Samo nekoliko godina nakon što su ovi krajevi otrgnuti od vlasti Tatara, Sevastopolj je udomio 18.000 radnika,⁹³ koji su radili na njegovoj izgradnji. U opisu Segura nazire se da je između Katarine II i kneza Potemkina uspostavljena ranija harmonija u odnosima.

Ponašanje ambasadora Engleske tokom ovog putovanja i boravka u Sevastopolju, i melanholija koju savremenici navode da ga je često obuzimala, predstavljala je njegovu ličnu reakciju na zvanični kurs koji je London zauzeo prema ovom delu sveta. Engleska do tada nije samo izgubila interesovanje za Levant, već nije imala volje da razvija poslovne odnose sa severnim crnomorskim priobaljem. Kako je Džoša Odi naveo, plovidba kroz Mramorno i Crno more za engleske brodove i trgovce trajala je duže nego plovidba do Madrasa (u Indiji). Zbog toga ova država nije bila zainteresovana za trgovinu s ovim delom sveta. Iako su pojedini ruski proizvodi imali prođu na engleskom tržištu, oni su dobavljani preko Baltika, gde su interesi ovih dveju privreda imali mnogo više dodirnih tačaka. Analizu trgovačkih prilika u toj oblasti Džoša

⁸⁹ Isto. 116.

⁹⁰ de Cerneville J. E. 1812. I. 116.

⁹¹ Isto. 117.

⁹² de Ségur L. P. 1827. III. 116-117.

⁹³ Isto. 117.

Odi završava decidiranim zaključkom da Engleska ne može izvući nikakvu korist iz prilika na Crnom moru.⁹⁴

Pregovori u Sevastopolju vođeni između Rusije i Austrije sveli su se na projekat o uništenju Osmanskog carstva. Josif II bio je svestan da je ovaj plan povezan s mnogim teškoćama.⁹⁵ Vest o pobuni u Brabantu odvrtila ga je za izvesno vreme od saradnje s Rusijom u borbi protiv Osmanlija,⁹⁶ navodeći ga na pomisao da otputuje u Nizozemsku. Ovo je predstavljao glavni momenat koji je obe strane uverio da je potrebno što pre napustiti grad. Iz Sevastopolja, Katarina II nastavila je put na Krim gde je bila primljena od svih tatarskih mirzi.⁹⁷ Iako su obećali vernosti, uz niz poklona iznetih pred caricu, to ih nije sprečilo da se uskoro pridruže Osmanlijama u novom ratu protiv Rusije (1787-1791).⁹⁸ Prema verziji grofa Segura carica je napustila Sevastopolj 29. maja, dok je do susreta s tatarskim mirzama došlo u Kisikkermanu, na desnoj obali Dnjepra.⁹⁹ Katarina II odlučila je da se vrati u Petrograd preko Poltave, a s njom je putovao Jozef II do Moskve. U Petrograd je svečano ušla 22. jula.¹⁰⁰

Knez Potemkin je nakon odlaska Katarine II ostao na Krimu s uverenjem da je nastupio pravi trenutak za rat s Portom. Preko ruskog poslanika u Carigradu Bulgarkova tražio je konačan odgovor Porte da li namerava da stane na kraj graničnim sukobima, koje su, po optužbi ruske strane, izazivali njeni podanici. Kako u tome nije uspeo, lično je učestvovao u sastavljanju dokumenta punog optužbi na račun Porte, koji je potom dostavljen Bulgarkovu.¹⁰¹ Kao povod navedeni su odbijanje Porte da izda saglasnost za uspostavu konzulata Rusije u Varni, kao i nehat u obnovi grčke crkve u Carigradu.

Iako je Porta tvrdila da je odlučna da sačuva mir s Rusijom ona nije mo-

⁹⁴ Jepsom Oddy J. 1807. I. 168. Detaljnije o tome u: Kaplan H. 1995.

⁹⁵ de Cerneville J. E. 1812. I. 119.

⁹⁶ de Ségur L. P. 1827. III. 126.

⁹⁷ Ugledni pripadnik tatarskog društva, ne retko u bliskim rođaćkim odnosima s vladajućim porodicama, ili njihov potomak.

⁹⁸ de Cerneville J. E. 1812. I. 121.

⁹⁹ de Ségur L. P. 1827. III. 129.

¹⁰⁰ de Cerneville J. E. 1812. I. 122-123.

¹⁰¹ Isto. 125.

gla da odbije da pruži azil pojedinim tatarskim vođama, koji su ovde potražili utočište od ruske odmazde. Tokom leta 1787. Potemkin je bio zaokupljen odbranom Taura i Krima od Tatara, u okolnostima kada je vlast Rusije nad Astrahanom bila ugrožena. Vojska pod njegovom komandom ostala je podeljena na dva dela. Jedan je raspoređen na Kubanu, a drugi na Kavkazu.¹⁰²

Početak septembra 1787. iz Carigrada je stigao čauš sa zadatkom da objavi rat Rusiji. Na obrt u osmanskoj politici prema Rusiji uticale su izbegle tatarske vođe koje su utočište pronašle na Porti.¹⁰³ Drugi savremenici nisu delili mišljenje Feriga Foskarija. Oni su najveću odgovornost za izbijanje rata 1787-1791. pripisali knezu Potemkinu.¹⁰⁴ Kada su Krim i Kavkaz ponovo postali epicentar dešavanja, Sevastopolj je stekao dodatni značaj za Petrograd. Na samom početku rata meta ruskog napada postao je Očakov (osmanski Ozi).¹⁰⁵ Flota stacionirana u južnim lukama dobila je zadatak da izvrši blokadu grada.¹⁰⁶ Na obali Crnog mora nedaleko od Očakova 11. novembra 1787. iskrcano je 5.000 ruskih vojnika. Pod komandom generala Suvorova i Rena isceniran je lažni napad na grad.¹⁰⁷ Tokom zime Sevastopolj je stekao značaj baze gde je bila stacionirana ruska vojska u južnim provincijama.¹⁰⁸

Tokom zime 1787/88. Rusi su nastavili da vrše pritisak na Očakov. Planirane su vojne operacije za narednu sezonu u kojima je značajno mesto stekao Mediteran, gde su nameravali da izvrše pritisak na Osmanlije, posebno u Arhipelagu.¹⁰⁹ Najveću teškoću u njihovoj realizaciji predstavljala je činjenica da komunikacija Krima s Mediteranom nije bila uspostavljena, zbog čega je flota iz Kronštata (delom i iz Arhangelska) trebala preko Sunda da otplovi za Sredozemlje. Ruska vojska bila je podeljena na dva dela. Jedan pod koman-

¹⁰² Penzo Doria G. 1993. doc. n° 50. 162; Petrograd, 26. VIII 1787.

¹⁰³ Isto. doc. n° 51. 164; Petrograd, 15. IX 1787.

¹⁰⁴ Jones P. 1843. II. 118.

¹⁰⁵ Očakov – grad u južnoj Ukrajini osnovan 1492. Smešten je na Dnjepru, na mestu gde se on uliva u Crno more. Rusi su 1737. uspeli da zavladaju gradom, ali nisu uspeli da se duže zadrže. Pripadao je sandžaku Silistrija.

¹⁰⁶ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 52. 169; Petrograd, 28. IX 1787.

¹⁰⁷ Isto. doc. n° 55. 177; Petrograd, 13 XI 1787.

¹⁰⁸ Isto. doc. n° 56. 181; Petrograd, 2. XII 1787.

¹⁰⁹ Isto. doc. n° 57. 184; Petrograd, 1. I 1788.

dom kneza Romancova koji je trebalo da sadejstvuje s austrijskom na Dunavu. Drugim delom zapovedao je knez Potemkin. Njen najveći deo bilo je stacioniran u “Novoj Rusiji”, odnosno Sevastopolju, Jelisavetgorodu i Kremenčuku. Flotom je zapovedao knez od Anhalta, koji je pod komandom imao 10 linijskih brodova, 4 fregate i 2 bombardera s ukupno 6.000 vojnika spremnih da isplove na Mediteran.¹¹⁰

U realizaciji tog plana Petrograd je računao na raspoloženje grčkog stanovništva u Arhipelagu, koje je po sentimentu (pre svega verskom) naginjalo Rusiji.¹¹¹ Porta je očekivala prodor ruske flote na Mediteran, zbog čega je naredila uvećanje broja bojnih brodova u lukama.¹¹² Jedina alternativa da se ruska flota pošalje u ovaj deo sveta ostao je Sund. U tom slučaju flota je trebalo da plovi engleskim vodama, zbog čega je carica s Londonom stupila u pregovore. Odlučeno je da proslavljeni pomorac Pol Džons pređe u rusku službu. Prema odluci Petrograda raspoređen je na Krimu,¹¹³ dok je Potemkin nastojao da očuva komunikaciju između Očakova i Sevastopolja.¹¹⁴

Analizirajući vojne planove Rusije, Ferigo Foskari je ocenio da ona nastoji da se domogne preostalih osmanskih uporišta na Tauru i Krimu.¹¹⁵ U realizaciji sveobuhvatne pomorske akcije koja je bila preduzeta 1788. najznačajniji problem koji se Petrogradu nametnuo bila je nemogućnost da iz uporišta na Krimu prodre na Mediteran. Time su i naponi od prethodnih godina dovedeni u pitanje.

Zaključak

Ruskom aneksijom Krima 1783. (naseljenog većinskim tatarskim stanovništvom) počinje realizacija integracije “Nove Rusije” u upravni sistem, koja je tekla po planovima i preporukama Grigorija Aleksejeviča Potemkina.

¹¹⁰ Isto. doc. n° 60. 191; Petrograd, 12. III 1788.

¹¹¹ Isto. doc. n° 60. 192.

¹¹² Isto. doc. n° 62. 196; Petrograd, 13. IV 1788.

¹¹³ Isto. doc. n° 63. 199; Petrograd, 10. V 1788. O njegovom angažovanju tokom ovog rata videti: Jones P. 1843. II.

¹¹⁴ Penzo Doria G. 1993. doc. n° 63. 199.

¹¹⁵ Isto. doc. n° 65. 201; Petrograd, 23. VI 1788.

Njegovim naporima Sevastopolj izrasta u pomorsku bazu, u čemu je bilo angažovan veliki broj radnika u periodu 1783-1787. Kolonizaciona politika koja je pratila ove napore nije prvih godina uspjela da dâ značajne rezultate. U cilju manifestacije vlasti nad “novim osvajanjima” organizovana je poseta Katarine II Sevastopolju 1787. godine. Demonstracija moći koja je ujedno trebalo da prikaže uspjeh Rusije na Krimu, ubrzo nakon početka novog rusko-osmanskog rata 1787-1791. ukazala je na glavni problem na taj način vođene politike. Komunikacija s Mediteranom i dalje nije bila moguća, što će ostati do trenutka kada je Porta pod pritiskom evropske javnosti odlučila da otvori Moreuze za plovidbu.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

a. Objavljeni izvori

- Penzo Doria G. 1993. *Dispacci da Pietroburgo di Ferigo Foscari 1783-1790*. Venezia: La Malcontenta.

LITERATURA

- Bartlett R. 1979. *Human Capital: The Settlement of Foreigners in Russia, 1762-1804*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Becattini F. 1785. *Storia della Crimea Piccola Tartaria ed altre Provincie circonvicine soggetto delle recenti vertenze tra la Russa e la Porta Ottomana*. Venezia: Presso Leonardo Bassaglia.
- Brandes D. 1991. “A Success Story: The German Colonists in New Russia and Bessarabia: 1787-1914”. *Acta Slavica Iaponica*, sv. 9. Hokkaido:
- Валшевский К. 2003². *Екатерина Великая. Роман одной императрицы*, I-II. Москва: Терра – книжный Клуб, vol. II, knj. 2.
- Викторовић Ансимов Е. 2008. *Женицини на российском престоле*. Санкт-Петербург: Питер Пресс.

- de Ségur L.-P. comte. 1827. *Memoirs and Recollections of Count Segur, Ambassador from France to the Courts of Russia and Prussia*, vol. I-III. London: Printed for Henry Colbrun.
- de Cerneville J. E. 1812. *Memoirs of the Life Prince Potemkin; field-marshal, and commander-in-chief of the Russian army, grand admiral do the fleets, knight of the principal orders of Prussia, Sweden, and Poland, and of all the orders of Russia; &c. &c.* London: Printed for Henry Colbrun.
- Dixon S. 2010². *Catherine the Great*. London: MacGuru Ltd.
- Jepson Oddy J. 1807. *European Commerce, Showing New and Secure Channels of Trade with the Continent of Europe: Detailing the Produce, Manufactures, and Commerce, of the Russia, Prussia, Sweden, Denmark, and Germany*, vol. I-II. Philadelphia: Printed and Sold by James Humphreys.
- Kaplan H. 1995. *Russian Overseas Commerce with Great Britain During the Reign of Catherine II*. Philadelphia: American Philosophical Society.
- Kocić M. 2014. *Diplomatija u službi kapitala: evropske nacije na osmanskom Levantu (XVI-XVIII vek)*. Beograd: Hesperiaedu – Filozofski fakultet – Novi balkanološki institut.
- Коцић М. – Раствојић А. 2014. “Карло XII и Порта: преговори око повратка у Шведску у светлу енглеских извора”. *Војно-историјски гласник*, sv. 1. Београд: Институт за стратегијска истраживања - Одељење за војну историју Министарства одбране Републике Србије, 105-122.
- Jones P. 1843. *Memoirs of Paul Jones, Late Rear-Admiral in the Russian Service*, vol. I-II. London: Re-Published by Henry Washbourne, Salisbury Square, Fleet Street.
- Reddaway W. F. 2011². *Documents of Catherine the Great: The Correspondence with Voltaire and the Instruction of 1767, in the English text of 1768*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Streeter M. 2007. *Catherine the Great*. London: Haus Publishing Limited.

Summary

ROLE OF SEVASTOPOL IN RUSSIA'S BREAKTHROUGH TO MEDITERRANEAN FROM ITS FOUNDATION TO NEW RUSSIAN- OTTOMAN WAR (1787)

Russian annexation of Crimea in 1783 (populated mostly by Tatar population) started the realisation of the integration of "New Russia" into administrative system, which was conducted mostly in accordance with plans and recommendations of Grigory Aleksandrovich Potemkin. His efforts led to Sevastopol becoming a naval base, which called for hiring a significant number of workers in the period from 1783 to 1787. Colonisation policy which accompanied these efforts did not yield significant results during its first years. In order to show power over "newly conquered territories", a visit of Catherine II to Sevastopol was organised in 1787. Demonstration of power, which was supposed at the same time to display the success of Russia in Crimea, soon after the beginning of the new Russian-Ottoman was 1787–1791., indicated the main problem of such politics. Communication with the Mediterranean still was impossible, and will remain so until the moment when the Porte, pressured by the European public, decided to open up straits for navigation.

Key words: Russia, Catherine the Great, Ottoman Empire, Chersones / Севастополь, Grigory Aleksandrovich Potemkin / Григорий Александрович Потёмкин

(Translated by the author)